

УДК 373.3.015.311:616.89

Лариса ЖУРАВЛЬОВА

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та
дошкільної освіти Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького м. Мелітополь, Україна
e-mail: zuravlovalarisa@gmail.com

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ІНТЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розглядається складна та багатогранна природа мови та мовлення. Акцентовано увагу на багатовекторності наукового обґрунтування методики розвитку мовлення та вказано необхідні складові успішного навчання дітей у школі. Визначено основні теоретико-методологічні засади методики розвитку мовлення, виокремлено основні її принципи та проаналізовано складові. Підкреслюється важлива роль суміжних наук (теорія пізнання, логіка, мовознавство, соціолінгвістика, психофізіологія, психологія, соціальна психологія, психолінгвістика та різні галузі педагогіки) у розробці теоретичних засад методики та актуалізується необхідність подальшого дослідження проблеми на основі мультидисциплінарного та трансдисциплінарного підходів.

Ключові слова: розвиток мовлення, усне і писемне мовлення, діти молодшого шкільного віку.

Загальновідомо, що початок навчання в школі неминує призводити до різкої зміни всього способу життя дитини і ставить серйозні вимоги до її фізичного і психічного здоров'я, а його успішність багато у чому залежить від урахування закономірностей дитячого розвитку. При збільшенні навчальних навантажень у школярів виникають певні труднощі у засвоєнні шкільних предметів, що важко прогнозувати заздалегідь. До того ж не усі діти відвідують дошкільні заклади та перебувають під наглядом психологів, педагогів, логопедів. Досить важливою проблемою є також нерозуміння вчителями справжніх причин труднощів дитини у процесі шкільного навчання.

Вказане підтверджується думкою Л. Гриневич, яка зазначає, що прийнятий 5 вересня 2017 року новий Закон «Про освіту» ставить особливі вимоги до вчителів, зокрема початкової школи [3], на яких покладається відповідальність за належний рівень мовленнєвого розвитку дитини. Повноцінне оволодіння мовою є необхідною умовою вирішення завдань розумового, духовно-морального виховання, засвоєння культури свого народу, національних та загальнолюдських цінностей (В. Бондар, В. Синьов, Є. Соботович,

В. Тарасун, М. Шеремет та ін.), стає підґрунтям якісного оволодіння молодшими школярами іншими навчальними дисциплінами.

Відхилення від норми, відмінності в слововживанні, вимові або написанні, порушення граматичної будови мови ускладнюють спілкування між людьми, відвертають увагу слухачів або читачів від змісту висловленого і зосереджують її на помилках.

У зв'язку з цим навчання у початковій школі дітей молодшого шкільного віку потребує більш своєчасного і результативного дослідження та діагностики їхньої мовленнєвої функції з урахуванням сучасних нейрофізіологічних, психологічних, лінгвістичних, нейропсихологічних, психолінгвістичних, логопедичних даних про мовленнєву діяльність при нормальному та порушеному онтогенезі.

Різним питанням розвитку мовлення присвячені наукові доробки Л. Варзацької, М. Вашуленка, О. Мельничайка, К. Пономарьової, О. Хорошковської та ін. Психологічні засади мовленнєвого розвитку розроблялися Л. Виготським, Д. Ельконіним, О. Леонтьєвим та ін. Дослідженню особливостей розвитку мовлення дошкільнят та молодших школярів присвятили свої праці Н. Гавриш,

С. Олійник, Р. Чорновол-Ткаченко, О. Бойко, Т. Коршун, О. Смолінська та ін. Питання щодо підготовки до опанування писемним мовленням, формування та удосконалення його лексико-граматичної сторони розглядалися Л. Бартеневою, Л. Дідковою, Л. Журовою, Н. Нікашиною, Н. Орлановою, Г. Чіркиною, М. Шеремет та ін.

Загалом аналіз лінгводидактичної літератури свідчить, що проблема формування культури усного і писемного мовлення школярів на сучасному етапі є надзвичайно актуальною. Розробляючи шляхи оновлення змісту і структури системи мовленнєвої освіти, учені (О. Біляєв, Л. Варзацька, М. Вашуленко, І. Гудзик, Т. Донченко, С. Караман, В. Мельничайко, М. Пентиліук, О. Савченко, М. Сокирко, О. Хорошковська) вважають, що вся робота щодо розвитку зв'язного мовлення має спиратися на понятійні знання учнів (лінгвістичні і мовленнєвознавчі), екстралінгвістичні (мета й умови спілкування, підпорядкованість їм мовленнєвих засобів) і операційні (правила і способи побудови тексту).

Отже, зважаючи на усе розмаїття підходів до розуміння мовленнєвого розвитку, актуальним постає завдання щодо виокремлення основних теоретико-методологічних засад методики розвитку мовлення, її основних принципів та складових, що є важливою умовою вироблення загальноспрямованого системно-комплексного педагогічного впливу.

Огляд наукових праць з проблем розвитку мовлення молодших школярів уможливує виокремлення низки методологічних засад, однією з яких є положення про мову як результат суспільно-історичного розвитку та найважливіший засіб спілкування і соціальної взаємодії людей, запропоноване філософією матеріалізму, відповідно до якого, мова є тісно пов'язаною із мисленням. Означене бачення феномену мови спонукає до її розуміння як складного явища людської дійсності, яке завдяки людській діяльності уможливує здобуття знань, формування вмінь та особистий розвиток.

Значення методологічних засад не можна недооцінювати, оскільки саме завдяки їм уможливується осягнення сутності походження мовлення й, відповідно, – вироблення

загальноспрямованого педагогічного впливу та розуміння його окремих методичних аспектів. При цьому варто зазначити актуальність для методики визнання мови як результату суспільно-історичного розвитку, у якому відображено історію, традиції, систему соціальних відносин та культуру народу у широкому розумінні.

Загальновідомо, що мова та мовлення є результатом людської діяльності та однією із передумов існування людини. Саме у мові відображено умови, зміст та результат діяльності, що, власне кажучи, й визначає найважливіший принцип методики, а саме – оволодіння основними мовленнєвими формами. Варто звернути увагу на те, що саме завдяки діяльності відбувається розвиток мовлення та навичок спілкування, рушійною силою яких є потреба у спілкуванні.

Наступною важливою методологічною засадою методики є визнання мови найважливішим засобом людського спілкування та соціальної взаємодії. Саме завдячуючи мові уможливується справжнє людське спілкування та розвиток особистості. При цьому спілкування та соціальне середовище є визначальними умовами мовленнєвого розвитку. Завдяки спілкуванню дитина має змогу не просто сприймати мовленнєві моделі дорослого, а активно засвоювати мову як частину загальнолюдського досвіду. Варто також зазначити, що визнання мови основним засобом людського спілкування експлікує її комунікативну функцію, актуалізуючи комунікативний підхід до мовленнєвого розвитку.

Ще одна методологічна сторона мови пов'язана з її взаємозв'язком та єдністю із мисленням. Вже зазначалося, що мова, як засіб мислення та пізнання, уможливує планування інтелектуальної діяльності завдяки тому, що є засобом вираження думки. Мовлення в означеному контексті постає засобом формулювання думки завдяки мові. Проте, варто зазначити, що мислення та мову не можна ототожнювати, оскільки мислення є вищою формою активного віддзеркалення об'єктивної реальності, а мова – відображенням і закріпленням специфічно людського – узагальненого – відображення дійсності. Мова й мислення хоча і мають свою специфіку,

проте пов'язані діалектично. Саме виявлення та усвідомлення сутності взаємозв'язку мови і мислення уможлиблює визначення більш цілеспрямованих та точних прийомів їх розвитку.

Важливою складовою у процесі розвитку мовлення є його змістовність, яка неможлива без оволодіння мовою та пізнання навколишнього світу. Загальновідомо, що мова, як засіб логічного пізнання, тісно пов'язана з розвитком розумових здібностей особистості та ґрунтується на мисленні. Означена закономірність засвідчується прикладом засвоєння дітьми усіх рівнів мовленнєвої системи (фонетичної, лексичної, граматичної). Зважаючи на вказане, методика має ґрунтуватися на формуванні мовленнєвих узагальнень, елементарного усвідомлення явищ мови та мовлення, що уможлиблює підвищення рівня розвитку мовленнєвого та розумового розвитку.

Загалом, розглянуті філософські характеристики мови і мовлення спонукають до виокремлення вихідних методологічних принципів методики, а також загальної спрямованості, цілей та принципів мовленнєвого розвитку та навичок мовленнєвого спілкування. Як зазначає О. Леонт'єв, будь-який процес навчання мові має ґрунтуватися на розумінні сутності та змісту процесу навчання, особливостей людської психіки, мовленнєвого механізму, а також усвідомленні сутності мови та мовлення [8, 135].

Вказані аспекти щодо обґрунтування методики мовленнєвого розвитку є важливими у вирішенні як загальних, так і часткових методичних питань. У цьому контексті доцільно звернутися до засадничих принципів методики розвитку мовлення, зокрема природничо-наукової, психологічної та психолінгвістичної.

Природничо-науковою основою методики розвитку мовлення є теорія сигнальних систем у діяльності вищої нервової системи людини І. Павлова, завдяки якій стає зрозумілим механізм формування мовлення. Відповідно до його вчення фізіологічною основою мовлення є утворення тимчасових зв'язків у корі головного мозку завдяки впливу на людину предметів і явищ дійсності та

слів, що їх позначають. І. Павлов розглядав мовлення у якості кінестетичних імпульсів, що рухаються до кори головного мозку від органів мовлення. Ці імпульси вчений назвав основним базальним компонентом другої сигнальної системи. На його думку, «усі зовнішні та внутрішні подразники, усі новоутворені рефлекси, як позитивні, так і гальмівні, негайно озвучуються, опосередковуються словом, тобто пов'язуються із мовленнєво-рухливим аналізатором і входять до словникового запасу дитячого мовлення» [5, 80].

Основним у процесі оволодіння мовленням є взаємодія безпосереднього і мовленнєвого відображення зовнішнього світу та безпосередніх мовленнєвих реакцій. Аналізуючи особливості зв'язків у корі головного мозку у контексті вікової еволюції, А. Іванов-Смоленський розподілив їх у такій послідовності:

- виникнення зв'язків між безпосереднім подразником та безпосередньою відповіддю на нього;
- поява зв'язків між словесною взаємодією та безпосередньою реакцією (діти раніше починають розуміти мову);
- утворення зв'язків між безпосереднім подразником та зворотною словесною реакцією;
- виникнення зв'язку між словесним впливом та словесною реакцією [4, 578].

Завдяки дослідженням А. Іванова-Смоленського, М. Красногорського, М. Кольцової та інших уможлиблюється розуміння процесу єдності обох сигнальних систем дитини. Так, зокрема, на ранніх етапах розвитку людини переважають безпосередні сигнали дійсності, а з віком зростає роль словесних сигналів у регулюванні поведінки, що підтверджується ефективністю використання принципу наочності та співвідношення наочності й слова у роботі щодо мовленнєвого розвитку.

Достатньо важливими для методики мовленнєвого розвитку є результати психологопедагогічних досліджень, у яких висвітлюються питання мовлення та мислення дитини (Ж. Піаже, П. Блонський, О. Лурія), особливості мовленнєвої діяльності (О. Леонт'єв, М. Жинкін, Б. Баєв), засвоєння мови як засобу

спілкування (А. Маркова, О. Шахнарович та ін.) тощо.

Психологічною основою методики є теорія мовлення і мовленнєвої діяльності. Як зазначає І. Зимня, мовленнєва діяльність є активним, цілеспрямованим процесом (що опосередковується мовною системою і зумовлюється ситуацією) прийняття та передавання повідомлень [9].

Психологічні засади мовлення досить ґрунтовно досліджувалася О. Леонтєєвим, який, зокрема, зазначав, що:

- мовлення відіграє головну роль у психічному розвитку, а тому мовленнєвий розвиток внутрішньо пов'язаний із розумовим;
- мовлення є поліфункціональним, адже виконує комунікативну (слово є засобом спілкування), індикативну (слово вказує на предмет), інтелектуальну та сигніфікативну (слово є узагальненням, тобто поняттям) функції, які є внутрішньо взаємопов'язаними;
- мовлення як поліморфна діяльність, постає одночасно у якості голосної комунікативної функції, голосної некомунікативної функції і внутрішнього мовлення (при цьому, на думку дослідника, вказані форми є взаємоперехідними);
- мовлення має фізичну зовнішню (форму) та семантичну складові;
- слово співвідноситься із значенням, а тому є узагальненням;
- мовленнєвий розвиток є процесом не кількісних (збільшення словника та асоціативних зв'язків слова), а якісних змін (стрибків), тобто дійсним розвитком, що внутрішньо пов'язаний із розумовим розвитком та розвитком свідомості [7, 69–70].

Означені характеристики мовлення акцентують увагу на змістовному, понятійному боці мовленнєвих явищ та спонукають розглядати мову як основний засіб формування, втілення та існування думки.

Актуальним у методиці є також дані психолінгвістики, яка визнає мовлення важливою складовою загальнолюдської діяльності. Мовлення, з психолінгвістичної точки зору, містить певний мотив, мету та послідовні дії.

Отже, як бачимо, багатовекторність наукового обґрунтування методики розвитку мовлення пояснюється складною та багатогранною природою мови та мовлення. При

цьому, варто зазначити, що основна роль у розробці теоретичних засад методики відводиться суміжним наукам (зокрема, теорії пізнання, логіці, мовознавству, соціолінгвістиці, психофізіології, психології, соціальній психології, психолінгвістиці та різним галузям педагогіки), об'єктом дослідження яких є мова, мовлення, мовленнєва діяльність, пізнання та педагогічний процес. Саме ці науки уможливають визначення й обґрунтування основних теоретико-методологічних інтенцій, принципів, завдань, змісту та методики роботи з дітьми.

Методика навчання мовленню неможлива без мовленнєвої діяльності, тобто правильного виконання окремих актів, мовленнєвих дій та операцій. Саме завдяки правильному виконанню мовленнєвих операцій автоматизуються мовленнєві навички. Проте, варто зазначити, що для мовленнєвої діяльності цього замало, адже у дитини необхідно формувати не лише мовленнєві навички, а й комунікативно-мовленнєві уміння.

Саме тому важливою складовою методики є створення умов для виникнення мотиву мовлення та планування й реалізація мовленнєвих актів у процесі навчання мові та мовленню. Проявом мотивації є поява у дитини потягу до висловлення своїх думок, що уможливорює трансформацію зразків на власне активне мовлення. Такі прояви зазвичай спостерігаються під час невимушеного, природного спілкування, а тому важливо, аби педагог міг створювати максимально природні умови для спілкування дітей на заняттях.

Особливістю комунікативно-діяльного підходу до мовлення є його залученість до теоретичної, інтелектуальної або практичної діяльності, у кожній з яких воно по-різному може використовуватися, тобто мовиться про те, що розвиток мовлення відбувається не лише у комунікативному виді діяльності людини, а й у інших видах. Відповідно методика потребує визначення прийомів, використання яких уможливить вирішення основних завдань щодо удосконалення розумової, мовленнєвої та практичної діяльності особистості.

Надзвичайно важливим у методиці є визначення мовленнєвої здатності, від якої

залежить характер впливу на дитяче мовлення. Так, зокрема, психологічною школою Л. Виготського мовленнєва здатність розглядається у якості відображення у свідомості того, хто говорить системи мови. «Мовленнєвий досвід, – на думку О. Леонтьєва, – не просто підкріплює певні умовно-рефлекторні зв'язки, а призводить до появи в організмі людини мовленнєвого механізму, або мовленнєвої здатності. Цей механізм формується у кожній окремій людині на основі вроджених психофізіологічних особливостей організму і під впливом мовленнєвого спілкування» [8, 115]. Отже, мовленнєва здатність є сукупністю мовленнєвих навичок та вмій, сформованих завдяки вродженим задаткам.

Важливою складовою методики розвитку мовлення є результати наукових досліджень з дитячої психології, яка завдяки вивченню закономірностей та особливостей психічного та мовленнєвого розвитку дитини на різних етапах дитинства, розкриває можливості опанування дітьми різними мовленнєвими функціями і формами. Психологічні дослідження збагачують методику розумінням особливостей протікання у дитини різних психічних процесів, зокрема сприйняття і народження мовленнєвого висловлювання, особливостей оволодіння різними мовленнєвими сторонами, та визначення ступеня досяжності та доцільності навчального змісту, прийомів і методів.

Значущими для методики розвитку мовлення є результати педагогічної та соціальної психології. Так, наприклад, відкриття Л. Виготським зон «найближчого» та «актуального» розвитку пояснює взаємозв'язок навчання з мовленнєвим розвитком. На думку вченого, мовленнєве навчання має «забігати наперед» та вести за собою розвиток [2]. Відповідно до цієї думки, дітей доцільно вчити тому, що вони не можуть засвоїти самостійно без сторонньої допомоги.

Лінгвістичною засадою методики є вчення про мову як знакову систему, відповідно до якого неможливо навчити мовленню та мові, не враховуючи їх специфіки. У процесі навчання треба спиратися на розуміння сутності та відмінних рис мовленнєвих явищ,

адже мовознавство розглядає мову як єдину п'ятирівневу систему, до складу якої входить фонетичний, лексичний, словотвірний, морфологічний та синтаксичний рівні.

Не можна не враховувати того факту, що мовленнєвий розвиток може відбуватися із певними відхиленнями, адже однією з поширених причин труднощів навчання і неуспішності школярів молодших класів з окремих предметів є мовленнєві порушення, які вимагають ґрунтовної спільної роботи різних фахівців, зокрема логопедів, лікарів, педагогів і психологів.

Особливо яскраво проблеми порушення мовленнєвого розвитку у школярів виявляються у процесі формування писемного мовлення. На думку Р. Левіної, порушення писемного мовлення можуть спостерігатися як при дефектах звукової сторони мовлення, так і при загальному його недорозвитку [6]. Вважається, що недостатній розвиток основних складників мовлення (сенсомоторний бік мовлення: артикуляційні навички і розуміння мовлення; навички мовного аналізу, граматична будова мовлення, процеси словотворення, розуміння логіко-граматичних відношень і зв'язне мовлення) може призвести до порушень формування навичок письма (О. Гопіченко, Е. Данілавічюте, Р. Лалаєва, Т. Фотекова та ін.). Проте, успішність формування писемного мовлення у молодших школярів залежить не лише від несформованості мовних операцій, необхідних для реалізації висловлювання, але й від несформованості невербальних психічних функцій (С. Конопляста, О. Логінова, С. Марченко, І. Мартиненко, Т. Пічугіна, В. Тарасун та ін.).

Навички грамотного письма неможливо формувати в учнів окремо від навичок вимови. Оволодіння писемним мовленням, яке розпочинається з першого класу шкільного навчання, ґрунтується на усному мовленні дітей, оскільки грамотне письмо полягає в умінні учня переводити звукові сприйняття в графічні образи.

Досліджуючи взаємозв'язок у розвитку усного і писемного мовлення молодших школярів, В. Бадер зазначає, що усне і писемне мовлення є формами мовленнєвої діяльності, які виконують репрезентативну і

прагматичну функції, забезпечуючи формування мовної, мовленнєвої і комунікативної компетентності особистості. Вчена розглядає взаємозв'язок усного і писемного мовлення в початкових класах як «цілісну педагогічно організовану систему», що будується на основі «врахування лінгвостилістичних ознак усної та писемної форм мовлення, психологічних та психолінгвістичних особливостей сприймання, розуміння і продукування цих форм» [10, 154].

Отже, врахування системних зв'язків мови та мовлення уможлиблює визначення основних методологічних підходів щодо вирішення основних методичних питань. Робота щодо мовленнєвого розвитку є складною системою, яка відображає системний характер мовленнєвих зв'язків у змісті й методиці. Саме тому, на нашу думку, найважливішим у мовленнєвому навчанні є принцип комплексності, який передбачає тобто вирішення усіх завдань щодо мовленнєвого розвитку у

взаємозв'язку та взаємодії. У той же час, багатоаспектність мовлення є підставою для його вивчення різним науками, адже інтерес науковців до дитячого мовлення пов'язаний із його винятковою важливістю у психічному розвитку дитини, що, на нашу думку, актуалізує розгляд мультидисциплінарного та трансдисциплінарного підходів до вивчення мовлення, які своє практичне застосування знаходять у роботі щодо виявлення відхилень у мовленнєвому розвитку дітей молодшого шкільного віку, коли у вирішенні діагностичної проблеми необхідно врахувати безліч відомих факторів, які є предметом дослідження інших дисциплін. Такі дослідження є, на наш погляд, найбільш продуктивними та забезпечують ефективність корекційної роботи, адже дозволяють упоратися із так званими «помилками діагностики», що виникають щоразу, коли доводиться вивчати такі складні об'єкти як мовленнєвий механізм людини.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М. С. Концепція мовної освіти в Україні / М. С. Вашуленко, О. М. Біляєв, В. М. Плахотнік // Рідна школа. — 1994. — № 9. — С. 71—77.
2. Выготский Л. С. Психология развития человека / Л. С. Выготский. — М.: Изд-во Смысл; Изд-во Эксмо, 2005. — 1136 с.
3. Гриневиц Лілія: Один із найбільших викликів для інклюзивної освіти — навчити учителів та дітей жити в новій для себе реальності: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2017/09/18/liliya-grinevich-odin-iz-najbilshix-viklikiv-dlya-inklyuzivnoyi-osviti/>.
4. Иванов-Смоленский А. Г. О взаимодействии 1 и 2 сигнальных систем / А. Г. Иванов-Смоленский // Физиологический журнал СССР. — 1949. — Т. 35. — № 5. — С. 578.
5. Красногорский Н. И. Некоторые итоги применения и развития учения И. П. Павлова о высшей нервной деятельности в педиатрической клинике / Н. И. Красногорский // Журнал в.н.д. И. П. Павлова. — 1951. — Т.1 — Вып. 6. — 800 с.
6. Левина Р. Е. Нарушения речи и письма у детей [Текст]: избр. тр. / Ред.-сост. Г. В. Чиркина, П. Б. Шошин. — М.: Аркти, 2005. — 221 с.
7. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность // Избранные психологические произведения: в 2 т. / под ред. В. В. Давыдова и др. — М., 1983. — Т. 2. — 304 с.
8. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность / А. А. Леонтьев. — М.: «Просвещение», 1969. — 214 с.
9. Педагогическая психология: учебник для вузов / И. А. Зимняя. — 3-е издание, ... психолого-социальный институт; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2010. — 448 с.
10. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів / В. І. Бадер; Ін-т педагогіки АПН України. — К.: «А.П.Н.», 2000. — 316 с.

References

1. Vashulenko, M. S. (1994). *Konceptija movnoji osvity v Ukraini [Concept of language education in Ukraine]*. *Ridna shkola*, 1994, 71—77 [in Ukrainian].
2. Vygotskii, L. S. (2005) *Psikhologiya razvitiia cheloveka [Psychology of the development of the personality]*. M., Smysl; Izd-vo Eksmo, 2005, 1136 [in Russian].
3. Ghrynevych Liliya: *Odyn iz najbilshykh vyklykiv dlja inkljuzivnoji osvity — navchyty uchyteliv ta ditej zhyty v novij dlja sebe realnosti [One of the most important challenges for the inclusive education — to educate the teachers and children to live in the reality, which is new for them]* [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2017/09/18/liliya-grinevich-odin-iz-najbilshix-viklikiv-dlya-inklyuzivnoyi-osviti/> [in Ukrainian].
4. Ivanov-Smolenskii, A. G. (1949). *O vzaimodeistvii 1 i 2 signalnykh sistem [On the interaction of the 1st and 2nd signal systems]*. *Fiziologicheskii zhurnal SSSR*, 578 [in Russian].
5. Krasnogorskii, N. I. (1951). *Nekotorye itogi primeneniia i razvitiia ucheniia I. P. Pavlova o vyssheii nervnoi deiatelnosti v pediatricheskoi klinike [Some results of the use and development of I. P. Pavlov's theory of the higher nervous activity in a child care clinic]*. 800 [in Russian].

6. Levina, R. E. (2005). *Narusheniia rechi i pisma u detei [Children's speech and writing disorders]*. Moscow: Arkti, 221 [in Russian]
7. Leontev, A. N. (1983). *Deiatelnost, soznanie, lichnost [Activity, consciousness, personality]*. Moscow, 304 [in Russian].
8. Leontev, A. A. (1969). *Iazyk, rech, rechevaia deiatelnost [Language, speech, speech activity]*. Moscow: «Prosveshchenie», 214 [in Russian].
9. Pedagogicheskaja psikhologija (2010). *[Pedagogical psychology]*. Voronezh: NPO «MODEK», 448 [in Russian].
10. Baderm V.I. (2000). *Rozvytok usnogho i pysemnogho movlennja molodshykh shkoljariv [Development of oral and written speech of primary schoolchildren]*. Kyiv: «A.P.N.», 316 [in Ukrainian].

Журавлева Л. С. Теоретико-методологические интенции развития речи младших школьников

В статье рассматривается сложная и многогранная природа языка и речи. Акцентировано внимание на многовекторности научного обоснования методики развития речи и указаны необходимые условия успешного обучения в школе.

Определены основные теоретико-методологические основы методики развития речи, выделены ее основные принципы и проанализированы составляющие.

Подчеркивается основная роль смежных наук (теории познания, логики, языкознания, социолингвистики, психофизиологии, психологии, социальной психологии, психолингвистики и различных отраслей педагогики) в разработке теоретических основ методики, а также актуализируется необходимость дальнейшего исследования проблемы на основе мультидисциплинарного и трансдисциплинарного подходов.

Ключевые слова: развитие речи, устная и письменная речь, дети младшего школьного возраста.

Zhuravleva L. Theoretical and methodological intentions of primary schoolchildren's speech development

The article deals with the complex and multifaceted nature of language and speech as a complex phenomenon of human reality, which, due to human activity, makes it possible to acquire knowledge, develop skills and facilitate personal development.

The emphasis is placed on the multivector of scientific rational of the methodology of speech development. Necessary conditions of successful schooling are also indicated.

In the article the theoretical and methodological foundations of the methodology of speech development are determined, main principles of this methodology are highlighted and components are analyzed.

The significance of the methodological foundations of speech development is emphasized. These foundations can't be underestimated, as due to them, it becomes possible to comprehend the essence of speech origin, and accordingly, the development of a general pedagogical influence, as well as understanding of separate methodological aspects of this process.

It is mentioned that the work on speech development is a complex system that reflects the systemic nature of speech ties in the content and methodology. It is stressed that the account of the systemic ties of language and speech makes it possible to determine the approaches to solving the main methodological issues.

In the article the emphasis is placed on the fact that speech development may occur with certain deviations and it can't be ignored, as speech disorders may be one of the common causes of the learning difficulties and unsuccessfulness of primary schoolchildren in certain subjects. These speech disorders require serious work of specialists in correctional pedagogy, doctors, teachers and psychologists.

The author emphasizes the main role of related sciences (the theory of knowledge, logic, linguistics, sociolinguistics, psychophysiology, psychology, social psychology, psycholinguistics and various branches of pedagogy). These sciences should be taken into account while developing theoretical foundations of the methodology. The need for further research of the issue, based on multidisciplinary and transdisciplinary approaches, is underlined.

Key words: speech development, oral and written speech, primary schoolchildren.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.2017